

УДК 070:654.197(477)“2004”

ПРОБЛЕМИ ТЕЛЕМОВЛЕННЯ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ ЗА 2004 РІК

З. Дмитровський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті проаналізовано газетні публікації, в яких порушено такі проблеми телемовлення, як зросійщення телепростору України, суржикізація ефірного мовлення, непрофесійність частини тележурналістів.

Ключові слова: ефірне телемовлення, телепростір України, зросійщення ефіру, російський телепродукт, суржик, непрофесійність тележурналістів.

Відрядно, що впродовж року українська преса не обминала своєю увагою проблем мовлення в телеефірі, привертаючи до них увагу широкої громадськості. Головною проблемою телемовлення в Україні є зросійщення ефіру. Він заповнений створеними у Росії програмами і, відповідно, російським мовленням. Який же телепродукт із Росії, куплений за українські гроші, пропонують глядачам наші телеканали? Можливо такий, що містить позитивні думки і висловлювання про наш народ, його історію, культуру, мову? Достатньо перегорнути сторінки українських видань, щоб пересвідчитися у протилежному.

Як зазначає газета “День”, те, що українофобія давно стала частиною російської політики, добре відомо тим, у кого родичі чи знайомі живуть у Росії. З їхніх запитань в ефірі стосовно України, стає зрозуміло: вони побоюються за нашу долю без “старшого брата”. Ці уявлення, як зауважує автор публікації “Імпортована вульгарщина”, настільки безглузді, що можна лише припускати, які нісенітниці про Україну та українців нав’язують росіянам російські ж ЗМІ. Ось і в одному з випусків нагієвського епатажного шоу “Окна”, закупленого і демонстрованого в Україні “Новим каналом”, “високоінтелектуальна” “віконна” студія обговорювала, що робити з двома “хохлушками”, які, за надуманою версією авторів програми (про реальність фактів тут і у всіх інших шоу Нагієва не йдеться), виправляють “хохляцький говір”, займаючись оральним сексом. Вони були представлені як типові представники всієї країни, як жива її характеристика. І цю “характеристику” підсумовано “високоморальним” російським ведучим, який, звертаючись до розбещених іногородців, заявив: “коли ви приїжджаєте до пристойної цивілізованої країни (маючи на увазі — до Росії), то поведіть себе пристойно” (3).

У поданій нижче довідці “Дня” повідомляється, що сюжет, про який йшлося вище, став предметом серйозної розмови в Національній раді України з

питань телебачення і радіомовлення, яка запропонувала керівництву “Нового каналу” публічно вибачитися перед глядачами за вихід в ефір програми образливого для українців змісту.

Оперативно прореагувала на появу цього бруду в українському теле-ефірі і газета “Шлях перемоги”, опублікувавши під назвою “Помиї з “Вікон” відгук докторанта Карлового Університету з Праги Олеса Андрійчука. Шкодуючи тих убогих душею людей, що по чотири рази на тиждень дивляться і слухають це низькосортне балакання, — а найбільше тих, що вірять у його правдивість, автор закономірно обурюється з приводу того стереотипу українців, який нав’язують глядачам російські телеканали. Тому навіть півсловом не згадуючи (забагато честі) ведучих, акторів, режисерів і продюсерів цієї, як пише О. Андрійчук, “помийної передачі, від якої смердить ницістю і дебілізмом”, він привертає читацьку увагу до обставини, на якій йому найбільше залежить: це реакція суспільства на такий плювок в очі. Близьким і зрозумілим для читачів газети є подив автора з того, як керівництво “Нового каналу” могло випустити в ефір таку мерзоту і як інтелектуал Олександр Ткаченко після реакції Нацради з питань телебачення і радіомовлення заявив, що вона не може, згідно з угодою, втручатися у зміст програми.

Немає меж здивуванню Олександри Рябченко (Народне слово. — 2005. — 1 січ.) разом із тисячами чи й мільйонами телеглядачів з приводу того, що “Новий канал, подав людям до вечері “На Святвечір... “Окна”!” Авторка кореспонденції під такою назвою різко осуджує постійне прагнення керівництва телеканалів остаточно зруйнувати все те, що вирізняє українську націю з-поміж інших народів, небажання створювати для українців програми, базовані на власній національній традиції. І не треба плакати, що немає коштів, зауважує О. Рябченко, бо ж звідкілясь вони ж беруться на закупівлю російського “ширпотребу” на кшталт “Алі-Баби”, прісних російськомовних і здебільшого російськоакторних “інтерв’євських” фільмів Оксани Байрак чи “плюсівського” “Подарка судьбы”, або відвертого знущання, як-от “Сорочинський ярмарок” із Сердючкою в головній ролі. Але те, що на Святвечір, коли люди прославляють народження Ісуса Христа, в ефір виходить одіозна програма “Окна”, — переповнило чашу терпіння. “Новому каналу” чомусь минувся безкарно показ того московського телепродукту, про який ішлося вище. Тому редакція “Народного слова” ще раз звернулася до Національної ради з питань телебачення і радіомовлення з вимогою позбавити ліцензії “Новий канал” за систематичне знущання програмою “Окна” з України і українців.

Має рацію автор однієї з публікацій газети “Шлях перемоги”, коли пише, що попри декларовану належність цієї продукції вітчизняному виробникові, в ідеологічному та культурному сенсі ця продукція є неукраїнською або й антиукраїнською. За формою — мовленнєво, оскільки переважна більшість цієї продукції є російськомовною. Та й за змістом — теж. Бо ж чи можна вважати проукраїнськими серіали, в яких українець обов’язково є вбивцею, гвалтівником або просто недоумком? А все це робиться неспроста. Як пише автор, “сама поява таких продуктів на вітчизняному телебаченні є вельми знаковою і далеко не випадковою. Відбувається не просто мутація (деякі, хоча й зміни), а принципова зміна особистості, її інфекційно-вірусне перепрограмування... без згоди і ба більше — без відома самих громадян” (12).

Увагу преси привернув на каналі “1+1” довготривалий серіал “Бідна Настя”. На нього в одному із чисел “Дня” подано два відгуки — Сергія Бовкуна з Житомира («Ностальгія за “нашою” імперією?») і Галини Александрової з Маріуполя («Велике прання” російської історії”). Автори не могли не помітити, як “усі творчі ресурси “Бідної Насті” кинули на ідеалізацію імперського минулого, на створення історичного міфу, який би натхнув учасників, викликав у них почуття гордості за “велику Російську імперію”, і як “українці, обділені якісним національним “маскультом”, змушені споживати російський телепродукт, долучаючись до суто російської системи історичних цінностей, ментальності та ідеології” (1). З газетної сторінки тривожно звучить запитання п. Бовкуна про те, чи багато українців, які дивляться “Бідну Настю”, знають, що красень-цесаревич Олександр, ставши імператором, двічі завдасть удару по українській мові — Валувеським циркуляром (1863 р.) та Емським указом (1876 р.)?

Демонстрацією російських серіалів наше телебачення тим самим лле воду на млин північного сусіда, сприяє тому, щоб Україну розглядали не інакше, як частину російськомовного ринку. Про це пише, зокрема, Олег Іващук у своїй кореспонденції “Сниться наш фільм... російською мовою” («Слово Просвіти”). “Останнім часом, — зауважує він, — у нижній частині телеекрана можна побачити такий собі фіговий листок, яким намагаються приховати безсоромну політику русифікації. Йдеться про українські субтитри в російськомовних серіалах. Ніщо інше, як насмішка над рішеннями Нацради стосовно україномовності телерадіопростору, які голова цієї установи Борис Холод цілком серйозно оголосив “історичними”. Та субтитри ще більше загострюють проблему” (4).

Подібну думку ще раніше висловив у газеті “День” письменник Василь Шкляр. Відповідаючи на запитання часопису “Чому ми не дивимося телевізор?”, він, зокрема, зазначив: “Цинізмом видається дублювання російських фільмів за допомогою титрів. Я розумію, що це штучна “компенсація” за рахунок українського ефіру. Але вона ще раз підкреслює ставлення до нашої нації, як до глухонімої” (14).

Про засилля російськомовних програм на формально “українських” телеканалах йдеться, зокрема, і в публікації “У дзеркалі окупаційного інформпростору” в одному із чисел газети “Шлях перемоги”. Як справедливо стверджує її автор на основі власних спостережень, “російська пропаганда атакує по радіо й телебаченню українські мізки та душі 24 години на добу, користуючись присутністю багатьох своїх теле- і радіокомпаній в українському ефірі. Москва намагається керувати мовою, культурою та інформаційною політикою України” (12).

“Ми втрачаємо не лише своє телебачення, ми позбуваємося найріднішого — мови”, — з болем констатує автор публікації “Українське телебачення поросійськи”, надрукованої серед інших матеріалів тематичної сторінки “Телепростір” у газеті “Молодь України” (9). Не можна не погодитися з висловленою думкою про те, що при перемиканні телеканалів в Україні важко збагнути, чи це наша держава, чи “окраєць Росії” — настільки переважає на екрані російська мова. Ось і в новорічну ніч 2004 року, і на Різдвяні свята все українське телебачення було віддане на служіння “старшому брату”.

Справедливий докір відомому тележурналістові Василеві Климчуку (а разом із ним — усім тележурналістам) висловив Костянтин Матушак з Вінниці (6). Респонденти Климчука (та й інших тележурналістів в Україні) під час відео-

знімання послугоувалися російською мовою. У зв'язку з цим автор листа через газету запитує: “Невже найкращий журналіст минулого року не патріот? Чому не поставив перед тими українофобами вимогу — поважайте державну мову! Хто, як не журналіст, повинен піклуватися про її захист” (6). Справді, чи змирився б тележурналіст у будь-якій країні світу з тим, що його респондент, громадянин цієї країни, відповідає на запитання недержавною мовою? Наприклад, у Росії чи Польщі — українською. Таку ситуацію навіть важко уявити.

До висловленого зауваження варто долучити дуже доречну думку лауреатки конкурсу мовної радіогри “Чорним по білому” — киянки Олени Невідомої. У розмові з кореспондентом газети “Вечірній Київ” Людмилою Таран, яка з теплою відзначила, що мова цієї жінки “красива, виважена й тихоплинна”, згадуючи цикл програм Анатолія Погрібного про мовні проблеми, сказала: “Дуже гарна передача, але мені більш імпонує інтонація не нарікання, а спокійно-наступальна, як у професора Києво-Могилянської академії Михайла Кірсенка. Нам бракує впевненості в тому, що ми господарі на своїй землі. Людям потрібно про це нагадувати, щоб вони вчилися поважати себе” (13).

На жаль, на телебаченні немає жодної передачі про мову, зауважує у своєму листі до газети “Молодь України” Валентина Сидорук з м. Іллічівська, немає культу Слова. Зате є “кролики”, “гусаки”, Верка Сердючка — мовляв, лише на таке ми здатні. Тут не забувають у будь-якій ситуації “ввернути” питання про двомовність. Програма на телеканалі “1+1” “Самый умный” серед тих, що російською мовою. Аякже, хіба може бути “самый умный” україномовним?” (10).

А ось автор кореспонденції “Якщо українське — то опівночі”, яку опублікувала “Молодь України”, вже знає, чому Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення вирішила додатково виділити час — після півночі. Це на той випадок, іронізує він, якщо хтось захоче ввести додатково українські програми на українському ж телебаченні, де все або майже все зайнято російськими серіалами та іншою продукцією північного сусіда. Бо коли помер видатний український майстер кіно Костянтин Степанков, і митці та представники громадськості запропонували, щоб по телебаченню показати фільм за його участю, то керівництво українського телебачення надало для цього час після півночі. “А що їм було робити, — іронічно запитує автор, — знімати з ефіру російські телесеріали? Переносити на інший час “очень харошіє песні” чи дуже вже “харошіє шуткі”? Знаєте, той, хто замовляє їх, може дуже розсердитись...” (5). На глибоке переконання автора кореспонденції, здійснюється повновагове зросійщення українського телебачення. Залишилося лише змінити його назву, бо не українське воно за своєю суттю.

Слід відзначити, що газета “Молодь України” постійно приділяє увагу питанням ефірного мовлення, особливо акцентуючи на проблемі зросійщення українського радіо- й телефіру. Порушено її було і під час “прямої лінії” з колишнім президентом Національної телекомпанії Олександром Савенком. Пославшись на закон про розвиток в Україні телебачення і радіомовлення, його вимоги щодо функціонування державної мови, О. Савенко сказав: “Я глибоко переконаний: якщо ми сьогодні не втримаємо рідну українську мову, то більше Бог не надасть такого шансу. Тому що впродовж століття такої унікальної можливості ми не мали, окрім 1918 і 1991 років. Більше шансу може не бути” (2).

Схвильованого листа надіслав до редакції “Молоді України” Ростислав Петрина з м. Тореза. Як зізнається він у листі, вже не один рік болить його душа за рідну мову, її стан в Україні. Свій біль він пробує вгамувати на папері, наводячи численні приклади зневажливого ставлення до української мови і роздумуючи над тим, чому так діється. Окремі рядки його великого за обсягом і цікавого за змістом листа стосуються й телебачення: “Кричати хочеться, коли вмикаю УТ-1, а там звучить пісня російською мовою, перемикаю на “Інтер”, УТ-2, Новий канал, ICTV, ТРК “Україна” — всюди російська мова. Навкруги нас, українців, створено якийсь мовний вакуум, наче ми живемо не в Україні, а десь за її межами”. (До речі, цю думку редакція використала для заголовка матеріалу, назвавши його “Вакуум чи ... гетто?”). “За Конституцією, — читаємо далі, — державна мова — українська. Та чомусь держава не гарантує її нам. Більшість населення — українці, а рідної мови майже не чуємо” (7).

Кожна мова, як живий організм, потребує постійної уваги і піклування, а наша — ще й державного захисту. І захист цей має бути послідовним, системним і результативним. Такий висновок зроблено у пресі після спільного засідання колегії Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Міністерства освіти і науки, Міністерства культури і мистецтв, на якому заслухано питання координації дій центральних органів виконавчої влади щодо реалізації державної мовної політики. Щоб поліпшити ситуацію з українською мовою, колегія наголосила на необхідності створення при Держкомтелерадіо України департаменту мовної політики.

Що стосується безпосередньо телебачення, то тут, як підкреслюється у пресі, особливе значення має створення якісного україномовного продукту, який був би конкурентноспроможним на телевізійному ринку. Чим більше його з’явиться, тим престижнішою буде наша мова, а ефірне мовлення в Україні позбудеться згубних чужинецьких впливів.

Дуже близькою до проблеми зросійщення ефірного телемовлення в Україні, а то й похідною від неї є проблема суржикізації (мовний суржик є продуктом зросійщувальної агресії). Серед засобів масової інформації ця проблема є найгострішою на телебаченні з його аудіовізуальністю, “живим” мовленням в ефірі. Назагал — вона складна і різнопланова. Ось які причини та варіанти суржикізації як явища (крім, зрозуміло, загальноімперських потуг зросійщення, асиміляції у довготривалу добу бездержавності України) виокремлює професор Анатолій Погрібний у своїй ґрунтовній, багатій цікавими й свіжими роздумами та узагальненнями статті “Суржикізація”, яку опублікувала у двох числах газета “Слово Просвіти” (8).

Як наголошує автор статті, “суржик паразитує на комплексі саме малоросійської (а не української) неповноцінності, однією з причин якої і є підлягання іншій мові, іншій культурі, що її помилково чи інерційно вважають кращою, вищою”, тому позбавлення від суржику конкретних мовців, в першу чергу, залежить від них самих, “від їхньої власної волі, особистої готовності позбавитися нерішучості чи ледачості духу. Хто боронить перейнятися цим вже й сьогодні”. І необхідно всіма способами сприяти їм у цьому. Однак, враховуючи те, що більшість носіїв суржику і без чийогось осуду добре розуміють свою ваду, з ними, вважає А. Погрібний, слід працювати з винятковою педагогічністю, розважливістю у цій справі, без шельмування, кпинів та кривлянь, щоб суржикову хво-

робу остаточно не загнати в глибини. На тверде переконання автора, “крім сфери ЗМІ та освіти, яким суржик має бути протипоказаний, жодні заборони неможливі”. Навіть на рівні закону. Та й чи можливо прийняти закон, який захистив би чистоту нашої мови, коли переважна більшість депутатів-верховнорадівців розмовляє суржиком. У цьому неважко переконатися під час парламентських телетрансляцій. У них, як і в інших прямоєфірних чи у відеозапису публічних виступах та передачах розмовного характеру зі студії мовці здебільшого говорять суржиком. Як же при цьому бути журналістам телебачення — йому, як і іншим ЗМІ, повторимо процитовані вище слова, “суржик має бути протипоказаний”. Має, але, на жаль, не є. З цього приводу А. Погрібний пише: “Прислухаймося, прошу, до мови багатьох радіоканалів, а особливо — телевізійних програм — і хіба не відчуємо спроб легалізації суржику й у ЗМІ, і в інших сферах нашого життя, про яке ті ЗМІ розповідають? Іноді ті спроби наче й непомітні — наприклад, ви чуєте: “більш широкий” (“более широкий”) замість простого українського “ширший” або “давайте працювати” (“давайте работать”) замість простої й органічної української форми “працюймо”. Подібні приклади — незчисленні” (8). Рясніє ними й ефірне мовлення тележурналістів, а надто — спортивних.

Не менш ґрунтовною і глибокою за змістом є стаття Людмили Стельмах “Якою мовою розмовляє Україна?” у газеті “День”(11). Назву статті пояснено у підзаголовку: “Нашу російську такою не назвеш, а українська “збагатилася” суржиком”. В чому ж суть проблеми, яку порушено у цій публікації? Йдеться про мовлення тієї досить значної частини населення України, яка є російськомовною. Такі люди вважають, що розмовляють нібито правильною російською мовою, не усвідомлюючи неповноцінності своєї мови. Навіть багато освічених людей грішать неправильними наголосами, неправильним використанням прийменників, вони мають, як пише Л. Стельмах, густий заміс української артикуляції й інтонації. Цю думку вона доповнює таким спостереженням: “Якось прослухавши себе на магнітофонному записі, я як філолог (плюс три аспірантські роки в Москві) охнула: зрозуміло, я не плуталася у дієприслівникових та прислівникових зворотах, але інтонації, але приголосні! Посміхнувшись, подумала: чудовий актор російського театру, професор Рущковський із його напрочуд красивою російською мовою не взяв би мене свого часу на свій курс у театральному... Але легко втішилась: в мене ж є вихід, вихід — моя рідна українська мова” (11).

Авторка пропонує читачам прислухатися до російської мови в транспорті, на вулицях, в магазинах, до того, що долинає з телеекрана з вуст як запрошених на телебачення людей, так і ведучих програм, аби переконатися у тому, що вони розмовляють українізованою російською (сказати б — українською російською).

Посмішку викликає згадка про випадково почуте інтерв'ю з Андрієм Данилком. Він послуговувався російською мовою. Але — якою? Авторці статті спершу здалося, що артист виступає у своєму жанрі, але згодом зрозуміла, що це інтерв'ю таки з Данилком, а не з Веркою Сердючкою, і порадила йому спочатку оволодіти хорошою українською — тоді легше буде з опануванням іноземної. На думку вченої, для людей, які розмовляють суржиком, ситуація аж ніяк не безнадійна. За її спостереженням, “замислюючись” над тим, як те чи інше

слово сказати українською, можна позбутися русизмів протягом тижня-двох місяців (залежить від гнучкості мислення та сили бажання).

У світі, читаємо далі, існує шанобливе здивування, навіть подив щодо того, як українцям узагалі вдалося зберегти свою мову, попри багаторічні, наполегливі та послідовні гоніння. В результаті, на глибоке переконання авторки, постраждали обидві мови: мова-прибулець, російська, яку тепер такою і не назвеш, і корінна, українська, що “збагатилася” русизмами, не притаманними їй зворотами, горезвісним суржиком, — тобто відбувається девальвація та профанація слова. Такий невтішний висновок, до якого зобов’язані прислухатися найперше ті, хто несе слово у маси і уже через це мусить постійно стояти на його сторожі. Серед таких — тележурналісти, яким чи не найважче, бо вони мають справу переважно із живим словом, яке не відредагуєш, як у газеті, не перевіриш за словником чи довідником, не виправиш в ефірі, коли воно вже прозвучало з уст співрозмовника. Та й їм самим необхідно дбати повсякчас про підвищення власного мовленнєвого рівня — у статті на це звернуто особливу увагу.

Доречними, реальними для практичного втілення є висловлені наприкінці статті побажання та пропозиції щодо поліпшення телемовлення. “Мене не цікавить рухомий рядок із вказівкою марки одягу ведучого, — пише Л. Стельмах, — було б цікавіше прочитати прізвище редактора передачі, прізвище хорошого перекладача зарубіжного фільму, як це ми побачили після блискуче перекладеного мюзиклу “Моя прекрасна леді”: у кінці великим планом — переклад Бориса Тена (на “1+1”)”. Або ще така пропозиція: “Чому б не ввести систему штрафів за ляпи та неграмотність, аж до позбавлення ліцензії? Яка газета або який із каналів наважаться ввести, наприклад, рубрику “Помилки на телеекрані, виявлені глядачем” і навіть влаштувати своєрідний конкурс серед них, а також конкурс на виявлення “найзнаменитішого” горе-журналіста або політика. Упевнена, тисячі телеглядачів охоче і навіть з азартом візьмуть у ньому участь” (11).

У червні 2004 року в Києві відбувся символічний суд над суржиком. Організатором цієї акції була асоціація захисту української культури “Український світанок”. Головував на суді Олесь Доній, за прокурора був Юрій Покальчук, а адвокатом суржика виступив Богдан Жолдак. Суржик звинуватили у тому, що він розхитує підвалини української духовності, сприяє русифікації в Україні. Звіти про перебіг цієї неординарної події опублікували газети “День” (“Суржик не обирають”), “Літературна Україна” (“Суржик засудили, але жити дозволили”), “Українське слово” (“Суржик на лаві підсудних”), “Україна молоді” (“Згвалтування суржиком”) та інші часописи.

На “судовий процес” було запрошено мовознавців, письменників, діячів української культури, представників засобів масової інформації. Серед запрошених були і такі знані тележурналісти, як Микола Княжицький та Микола Вересень. До речі, професор Анатолій Погрібний, що теж був присутній на “судовому засіданні”, згодом у статті “Суржикізація”, про яку йшлося вище, зауважив, що чи не найдотепніше висловився з приводу небезпечності заборони суржика Микола Вересень. Він застеріг, що у цьому разі Україна виявилась би просто паралізованою, бо ж ні тогочасний Президент, ні міністри, ні інші посадовці, ні депутати не змогли б виконувати своїх функцій, тому що усі засіли б за вивчення нормативної літературної мови... (8).

Згадували на “судовому процесі” “звезду” суржика Верку Сердючку. Як цілком резонно зауважив професор Олександр Пономарів, створюючи за кордоном негативний імідж українця, Верка Сердючка в компанії російськомовних партнерів виглядає дурнуватою і недолугою. Не витримує критики те, що наше телебачення своїм показом сприяє Андрієві Данилку у приниженні української мови та українського менталітету, незважаючи на численні критичні листи у пресі, яких уже, мабуть, набралось на ціле окреме видання, допомагає лицедієві, що, як писала, зокрема. “Літературна Україна”, виступаючи в Росії, “створює у росіян враження, що всі українці розмовляють, як Верка Сердючка. Що української мови не існує, а є смішний, але повністю зрозумілий для них “південний діалект російської”. Тобто що ми не маємо своєї мови і, отже, не є окремою від росіян нацією”.

Якщо телебачення часто фактично змушене тиражувати суржик, яким розмовляють наші співвітчизники — від високопосадовців до рядових членів суспільства, то пропагування ним “сердючок”, “кроликів”, кавеєнівських насмішок над усім українським, над нашою мовою зокрема можна або й треба потрактувати як зумисне. А ще коли додати до цього все те, про що, на основі газетних публікацій, йшлося вище, то є всі підстави вважати національний рівень телевізійного мовлення в Україні явно недостатнім.

До перших двох проблем телемовлення — русифікації та суржикізації — долучається третя, не менш важлива — проблема непрофесійності частини журналістів. Вона тісно пов’язана з двома попередніми, бо мова — найважливіший складник майстерності тележурналіста, виразник його фахового рівня, його іміджу. Недостатнє знання мови, немов у дзеркалі, відбивається в ефірному телемовленні. Однак, крім знання мови, її граматики, лексики, фонетики, важливе значення мають змістове наповнення, логіка викладу, естетика висловлювання, вибір співрозмовника, поведінка людини у мовленні, її міміка, жести, інші фактори.

Взяти хоча б темп читання теленовін. Ветеран війни і праці з Дніпропетровщини Сергій Ворошило у листі до редакції “Голосу України” назвав ведучих новин близьким йому з часів війни словом “кулеметники”, пояснюючи це тим, що вони не говорять, а строчать, мов кулемети, — без пауз, без інших ознак культури мови. Через це багато хто, особливо старше покоління, не сприймає чи не може зрозуміти все те, що читають у такому темпі диктори, — доводиться тільки здогадуватися, про що йдеться.

Думку дописувача з Дніпропетровщини щодо темпу ефірного читання поділяють, як видно з газет, й інші телеглядачі, зокрема Геннадій Марін з Білої Церкви. Куди поділися співучість і мелодійність української мови, дивується він у листі до газети “День”, який редакція помістила під рубрикою “Пошта телеклубу “Дня”, назвавши допис “Екранні скоромовки”, що відповідає суті викладеного у листі. На думку автора, “більшість наших ведучих різних телепрограм, за винятком хіба що Миколи Канішевського, перетворили нормальну розмовну мову на невиразну скоромовку... От і доводиться слухачам напружуватися, щоб уловити невиразно виголошену дикторами інформацію. І це не завжди вдається навіть людині, яка закінчила два вищі навчальні заклади”.

А наскільки важливими є вибір співрозмовника, вміння розговорити його. При цьому треба враховувати різні фактори, зокрема добре відоме тележур-

налістам відчуття скутості. Як пише газета “Вечірній Київ” (прізвище автора статті “Усміхайтеся, ви в ефірі!” чомусь не названо), усвідомлення того, що сказане тобою почують тисячі людей, часом серйозно гальмує розумову діяльність. Справді, часом людина, яка у спокійній обстановці говорить виразно і розумно, може розгубитися перед телекамерою і мікрофоном. Газета з цього приводу розповіла про ряд курйозних випадків, що трапилися з людьми, коли на них був спрямований телеоб’єктив.

Від вибору співрозмовника дуже залежить те, як сприйме передачу телеглядач. Але так є не лише у великих за ефірним обсягом програмах. Правильний вибір людей позитивно відбивається і в новинних відеосюжетах. Про це йдеться, зокрема, у добірці відповідей телефахівців на поставлене газетою “День” запитання “Як зробити “офіційні” сюжети цікавими для глядача?” На переконання виконавчого директора Асоціації мережевих телерадіомовників України Катерини Котенко, “щоб зробити офіційну інформацію цікавою для якомога більшої аудиторії, робота журналіста повинна полягати у тому, щоб відшукати й розговорити якихось цікавих людей. Людей, які, по-перше, переконані в тому, що вони говорять, по-друге, вміють говорити”.

Чому ж у телеефірі країн Заходу люди цікаво та доступно розповідають про події в їхньому відомстві? Пояснення К. Котенко тут таке: там є офіційні речники, фах яких якраз і зобов’язує вміти цікаво подати звичну інформацію. У нас здебільшого намагаються знайти перших осіб (держави, відомств, установ, організацій), які цього робити не вміють.

Подібну точку зору щодо порушеного питання має і заступник головного редактора інформаційної служби ICTV Олександр Семирядченко, який вбачає головну причину “неяскравості” офіційної хроніки — у її героях (політиках і чиновниках) з їхніми малозрозумілими заявами жахливою мовою, напружено-кам’яними обличчями; у тому, що у нас майже немає вмілих, виразних ораторів, які самі по собі викликали б інтерес у телеглядачів.

Позитивно те, що газети не лише звертають увагу на ті чи інші вади в ефірному телемовленні, а й намагаються з’ясувати причини, що їх породжують. Головною є проблема добору кадрів для роботи на телебаченні. Вона бере початок з факультетів журналістики, де ще недостатньо дбають про підготовку фахівців з хорошими мовленнєвими даними. Тому має рацію знаний ведучий спортивних програм “Студії “1+1” Сергій Полховський, коли говорить, що тележурналістами повинні ставати лише ті, хто вміє грамотно і цікаво розповідати. Актуальною є й проблема підвищення кваліфікації працівників телебачення саме з погляду ефірного мовлення. Бо коли, скажімо, телерепортери під час тренінгів та семінарів дізнаються, як правильно вибудувати кадр чи змонтувати сюжет, то цього недостатньо. На думку головного редактора СТБ Юрія Горбаня, “в умовах ринкового конкурентного телебачення професійність працівників медіа, в першу чергу, залежить від них самих. Якщо критично ставитися до власної праці, аналізувати її, робити висновки та самовдосконалюватися, — це буде найкращим методом підвищення кваліфікації”.

Власне, так і робить (з його слів) спортивний коментатор Дмитро Джулай: “Після кожного репортажу я аналізую свою роботу. Мені важливі власні враження, а ще — враження людей, думку яких я ціную. Робота коментатора

певною мірою публічна, тому без самокритики дуже легко задерти носа, знищити у собі те хороше, що маєш”.

Повністю поділяємо думку про значення самоконтролю в ефірному мовленні, “розбору польотів”, за образним висловлюванням диктора Українського радіо Світлани Горлової. З досвіду знаємо, що аналіз певної телепередачі здебільшого зводиться до кількох речень про неї, сказаних колегою-оглядачем на студійній летючці. А ось детального професійного розбору, зокрема праці ведучого, на жаль, майже не практикується (немає часу на такі “дрібниці”). Ми глибоко переконані, що якби це робилося, та ще й із залученням експертів зі сторони, рівень ефірного мовлення був би значно вищим, чого чекає і вимагає через пресу телевізійна аудиторія. А поки що він залишається низьким, передусім, через означені вище проблеми, які порушено у численних публікаціях в українській пресі.

-
1. *Бовкун С.* Ностальгія за “нашою” імперією? // *День*. — 2004. — 14 трав.
  2. *Гладковська О.* УТ-1, або особливості національного телебачення // *Молодь України*. — 2004. — 5 берез.
  3. *Дядюк К.* Імпортована вульгарщина // *День*. — 2004. — 9 лип.
  4. *Іващук О.* Сниться нам фільм... російською мовою // *Слово Просвіти*. — 2004. — 24-30 черв.
  5. *Леськів Б.* Якщо українське — то опівночі // *Молодь України*. — 2004. — 6 серп.
  6. *Матушак К.* Ніби в кривому дзеркалі // *Молодь України*. — 2004. — 20 лип.
  7. *Петрина Р.* Вакуум чи гетто? // *Молодь України*. — 2004. — 23 лип.
  8. *Погрібний А.* Суржикізація // *Слово Просвіти*. — 2004. — 22 лип.
  9. *Польова О.* Українське телебачення по-російськи // *Молодь України*. — 2004. — 20 лип.
  10. *Сидорук В.* “Зайка” і Сердючка як зброя проти всього національного // *Молодь України*. — 2004. — 20 лип.
  11. *Стельмах Л.* Якою мовою розмовляє Україна? // *День*. — 2004. — 29 груд.
  12. *Стрілець Л.* У дзеркалі інформаційного простору // *Шлях перемоги*. — 2004. — 9 черв.
  13. *Таран Л.* Олена Невідома, якій щастить на людей хороших // *Вечірній Київ*. — 2004. — 24 черв.
  14. *Шкляр В.* Чому ми не дивимося телевізор? // *День*. — 2004. — 13 лют.

PROBLEMS OF TV SPEECH ON THE PAGES THE UKRAINIAN NEWSPAPERS IN 2004

Zenon Dmytrovskyi

Lviv Ivan Franko National University,
Universytetska Street 1, 79000, Lviv, Ukraine
Tel. office: (032) 296-41-67
E-mail: journft@franko.lviv.ua

The article analyses the newspapers publications dealing with the problems of Russian influence on Ukrainian television space, unprofessional TV journalists.

Key words: television broadcast, TV space of Ukraine, Russian teleproduction, Russian influences, unprofessional journalists.

Стаття надійшла до редколегії 05.10.2005